

International Journal of Social Sciences

Caucasus International University
Volume 5, Issue 2

Journal homepage: <http://journal.ciu.edu.ge/>

DOI: <https://doi.org/10.55367/QAOB3091>

Comparative Analysis of the Mechanism for Enforcement of Decisions of the Constitutional Court of Georgia and Spain

Sopio Ormotsadze^{a1}

^a PhD Student, Caucasus International University
Invited Lecturer, Akaki Tsereteli State University

ARTICLE INFO

Keywords:

Constitutional
Court
Enforcement of
decisions
Solid and
predictable
mechanisms

ABSTRACT

Following the decisions of the Constitutional Court, the final legal result is drawn up, the guarantee of the execution of which is an important prerequisite for evaluating the effectiveness of the court's activities. Taking into account the role and powers of the Constitutional Court, by which it has a significant impact not only on individuals but also on branches of government, including political bodies, it is important to have solid guarantees of enforcement of decisions, to avoid neglecting the constitutional standards established by the decision or the arbitrariness of state and political bodies, so as not to enforce court decisions or to leave regulations similar to the legally norm known as unconstitutionality in the legislation. The paper examines the legal foundations for the enforcement of decisions made by the Constitutional Courts of Georgia and Spain through a comparative research methodology.

The research concludes that the legal guarantees of the enforcement of the Constitutional Court of Georgia are quite weak, which is reflected in the non-enforcement of its decisions, protracted or improper execution. In contrast, the authority of the Spanish Constitutional Court is considerably strong, which was preceded by its historical challenges of the Constitutional Court regarding the non-compliance with its decisions. The Spanish model of decision enforcement is quite robust and consistent with international standards. Therefore, the paper offers recommendations that will improve the process of constitutional justice in Georgia.

¹ Corresponding author.

E-mail addresses: ormocadzesofia@gmail.com (S.Ormotsadze).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6798-0389>

საქართველოსა და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების მექანიზმის შედარებითი ანალიზი

სოფიო ორმოცაძე²

²დოქტორანტი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

მოწვეული ლექტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

სტატიის შესახებ	აბსტრაქტი
<i>საკვანძო სიტყვები:</i> საკონსტიტუციო სასამართლო გადაწყვეტილებათა აღსრულება მყარი და განჭვრეტადი მექანიზმები	საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილებათა მიღების შემდეგ დგება საბოლოო სამართლებრივი შედეგი, რომელთა აღსრულების გარანტირება წარმოადგენს მნიშვნელოვან წინაპირობას სასამართლოს საქმიანობის ქმედითობის შეფასებისათვის. საკონსტიტუციო სასამართლოს როლისა და უფლებამოსილებების გათვალისწინებით, რომლითაც იგი არსებით გავლენას ახდენს არამარტო ცალკეულ პირებზე, არამედ ხელისუფლების შტოებზე მათ შორის პოლიტიკურ ორგანოებზეც, მნიშვნელოვანია, არსებობდეს გადაწყვეტილებათა აღსრულების მყარი გარანტიები, რამეთუ თავიდან იქნას აცილებული გადაწყვეტილებით დადგენილი კონსტიტუციური სტანდარტების უგულველყოფა. ასევე, სახელმწიფო და პოლიტიკური ორგანოების თვითნებობა, რომ არ აღასრულონ სასამართლოს გადაწყვეტილებები ანდა კანონმდებლობაში დატოვონ არაკონსტიტუციურად ცნობილი სამართლებრივი ნორმის მსგავსი შინაარსის რეგულაციები. ნაშრომში შედარებითი კვლევის მეთოდის გამოყენებით გაანალიზებულია საქართველოსა და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა აღსრულების სამართლებრივი საფუძვლები. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების სამართლებრივი გარანტიები საკმაოდ სუსტია, რაც აისახება მისი გადაწყვეტილებების აღსრულებლობაზე, გაჭიანურებულ აღსრულებასა თუ არასათანადოდ აღსრულებაზე. ამის საპირისპიროდ ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება საკმაოდ მტკიცეა, რასაც წინ უძღოდა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიმღე გამოცდილება მისი გადაწყვეტილებების შეუსრულებლობასთან დაკავშირებით. გადაწყვეტილებათა აღსრულების ესპანური მოდელი საკმაოდ მტკიცეა და შესაბამისია საერთაშორისო სტანდარტებთან. ამიტომაც, ნაშრომში შემოთავაზებულია ისეთი რეკომენდაციები, რომლებიც გააუმჯობესებს საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების პროცესს საქართველოში.

² ავტორი კორესპონდენტი.

ელექტრონული ფოსტა: ormocadzesofia@gmail.com (ს. ორმოცაძე).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6798-0389>

1. შესავალი

საკონსტიტუციო კონტროლის სპეციალიზირებული ორგანოს შექმნის იდეა მიზნად ისახავს ქვეყანაში ჩამოყალიბდეს კონსტიტუციურ დებულებათა სტაბილურობის გარანტორი ორგანო, რომელიც უზრუნველყოფს კონსტიტუციური წესრიგისა და კანონიერების განმტკიცებას. საქართველოსა და ესპანეთის კონსტიტუციებით საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების განმახორციელებელ, დამოუკიდებელ ორგანოდ განსაზღვრულია საკონსტიტუციო სასამართლო, რომლის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს *erga omnes* ეფექტი აქვს და ვრცელდება ყველაზე. საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებებიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანია, რომ მისი საქმიანობა იყოს ქმედითი. სასამართლოს საქმიანობის ქმედითობის შეფასება კი პირდაპირ დაკავშირებულია მისი გადაწყვეტილებების შესრულებასა და აღსრულების მყარი სამართლებრივი გარანტიების არსებობასთან.

თავის მხრივ, საინტერესოა როგორ რეაგირებენ ადრესატები საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე, ხომ არ არსებობს გადაწყვეტილებათა დამღევის, შედეგების იგნორირების შესაძლებლობა თუ ფაქტები. ამასთან, რა სამართლებრივი საფუძვლები მოქმედებს სასამართლოს გადაწყვეტილებათა შესრულებისათვის. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების მექანიზმები საჭიროებს დახვეწას ხოლო, ამ მიმართულებით ესპანეთს მსოფლიოში ყველაზე მკაფიო და მდგრადი სამართლებრივი საფუძვლები გააჩნია. მსგავსი სამართლებრივი გარანტიები, როგორც ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს ორგანული კანონითაა განმტკიცებული არცერთი ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოს არ გააჩნია. ამიტომაც, მოცემული სტატიის მიზანია შეაფასოს საქართველოს და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების სამართლებრივი გარანტიები. კერძოდ გასცეს შემდეგ შეკითხვებს პასუხი: არის თუ არა საკმარისი არსებული სამართლებრივი გარანტიები? რა განსხვავებებია ამ გარანტიებს შორის? რა გახდა ესპანეთში მკაცრი გარანტიების შემოღების საფუძველი? საჭიროა თუ არა იგი იმპლემენტირებული იქნას ქართულ სამართლის სისტემაში და შესწავლილი რეგულაციები, ხომ არ მოდის საერთაშორისო სტანდარტებთან

წინააღმდეგობაში. დასახელებული კითხვებზე პასუხი ნათელს მოჰყვანს რა განსხვავებებია და რამდენად აქვს საქართველოსა და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოებს სამართლებრივი ბერკეტები უზრუნველყოს მისი გადაწყვეტილებების დროული აღსრულება.

2. მასალები და მეთოდები

საქართველოსთან შედარებით ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების მყარი და უნიკალური სამართლებრივი გარანტიები გააჩნია. ამიტომაც, ნაშრომი ორიენტირებულია გაანალიზოს და შეადაროს საქართველოსა და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა აღსრულების სამართლებრივი გარანტიები. ასევე, მიმოიხილოს გადაწყვეტილებათა აღსრულებასთან დაკავშირებული ზოგადი მდგომარეობა ამ ქვეყნებში. ამიტომაც, სტატიაზე მუშაობისას შესწავლილი იქნა ქართული და უცხოენოვანი სამეცნიერო ლიტერატურა, ნორმატიული აქტები და სასამართლო გადაწყვეტილებები. დასახული მიზნის მისაღწევად, რათა მოხდეს საკითხის სრულყოფილი შესწავლა გამოყენებულია ლოგიკური, ისტორიული, სისტემური და შედარებით-სამართლებრივი კვლევის მეთოდები. ასევე, კვლევის დედუქციური და ინდუქციური მეთოდები, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი გახდა საქართველოსა და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოების გადაწყვეტილებათა აღსრულების სამართლებრივი გარანტიებისა და პრაქტიკული მაგალითების გამოკვლევა, თანმდევი პრობლემური საკითხების გამოვლენა და სამართლებრივი გარანტიების ქმედითობასთან დაკავშირებით კონკრეტული დასკვნების გამოტანა.

3. შედეგების განხილვა

ნაშრომში ლოგიკურ ჯაჭვად არის განხილული და ცალ-ცალკე თავი ეთმობა, საქართველოსა და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოების გამოცდილებისა და მათი საქმიანობის მარეგულირებელი სამართლებრივი საფუძვლების შესწავლას. საკვლევი თემის შედეგად:

- შესწავლილ იქნა საქართველოსა და ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების სამართლებრივი საფუძვლები;

- შეფასებული იქნა მსგავსება და განსხვავებები ამ ქვეყნების მოდელებთან მიმართებით;
- გამოირკვა გადაწყვეტილებათა აღსრულებასთან დაკავშირებული პრობლემატური შემთხვევები;
- გაანალიზდა გადაწყვეტილებათა აღსრულების მოდელის გაუმჯობესების შესაძლებლობა და საერთაშორისო სტანდარტებთან მისი შესაბამისობა.

გამომდინარე იქიდან, რომ მწირია საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულებასთან დაკავშირებული კვლევები და ქართული სამართლის მეცნიერება საერთოდ არ იცნობს ესპანეთის მოდელს, რომელიც ყველაზე პროგრესული და გამორჩეული აღსრულების სამართლებრივი გარანტიებით გამოირჩევა, ვფიქრობ, რომ მოცემული სტატია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და გამოსადეგი იქნება საკითხით დაინტერესებული პირებისათვის.

4. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების სამართლებრივი გარანტიები

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო წარმოადგენს კონსტიტუციურ ინსტიტუტს, რომელიც ახორციელებს საკონსტიტუციო კონტროლს. სასამართლოს საქმიანობის სამართლებრივი გარანტიები გათვალისწინებულია საქართველოს კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით. კონსტიტუციის 60-ე მუხლი პირდაპირ ადგენს, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა. დასახელებული ნორმის საფუძველზე მოქმედებს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“, სადაც დამატებით სამართლებრივ საფუძვლებს ვხვდებით, სასამართლოს გადაწყვეტილების ფორმალური ძალის განსამტკიცებლად. ორგანული კანონის 25-ე მუხლის 1-ელი და მე-3 პუნქტებით განსაზღვრულია, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა, დაუყოვნებლივ უნდა აღსრულდეს და შეუსრულებლობა ისჯება კანონით. ამავე, კანონის 43-ე მუხლის მე-8 პუნქტში კი დაზუსტებულია, რომ საბოლოობის მოთხოვნა ვრცელდება სასამართლოს ნებისმიერ გადაწყვეტილებაზე, მათ შორის განჩინებაზე, საოქმო ჩანაწერსა და დასკვნაზე.

დამატებით მითითებულია, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებები არ ექვემდებარებიან გადასინჯვასა და გასაჩივრებას.

ამრიგად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების შეუცვლელობის უზრუნველყოფისათვის, კანონმდებლობა ითვალისწინებს გადაწყვეტილებათა ადრესატების ვალდებულებას, რომ განუხრელად შეასრულონ სასამართლოს დადგენილება ყოველგვარი გასაჩივრების შესაძლებლობისა და იგნორირების გარეშე. ამასთანავე, ამ ვალდებულებათა შეუსრულებლობისთვის, საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონის 25-ე მუხლის 1 პუნქტით გათვალისწინებულია სასჯელის გამოყენების შესაძლებლობა, თუმცა, დაკონკრეტებული არ არის სასჯელის სახეები და ფორმები, ვისზე შეიძლება გავრცელდეს იგი ანდა ვინ შეიძლება იმსჯელოს და დააკისროს სუბიექტს შესაბამისი სასჯელი. შესაბამისად, პრაქტიკაშიც არ მოიძებნება მსგავსი მეთოდის გამოყენების შემთხვევაც.

ქართული კანონმდებლობის მიხედვით სასჯელები დადგენილია ისეთი ქმედებებისთვის, რომელიც მიიჩნევა სისხლის სამართლის დანაშაულად და განსაზღვრულია სისხლის სამართლის კოდექსით. ამ კოდექსის 381-ე მუხლი ითვალისწინებს სასჯელებს: ჯარიმას, საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომას ანდა თავისუფლების აღკვეთასაც 2 წლამდე ვადით თუკი, ადგილი აქვს სისხლის სამართლის საქმეებზე მიღებული და კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის შეუსრულებლობას ანდა ხელშეშლას. სასჯელის ზომა 4 წლამდე თავისუფლების აღკვეთამდე იზრდება იმ შემთხვევაში, როცა იგივე ქმედება ჩადენილია ხელისუფლების წარმომადგენლის ანდა მოხელის მიმართ. ნორმაში მითითებულია, რომ დასახელებული რეგულაცია მოქმედებს სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებების შემთხვევაშიც. სადავოა, აღნიშნული რეგულაცია უნდა გავრცელდეს თუ არა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შეუსრულებლობაზეც. მიმაჩნია, რომ ამ ნორმის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების შეუსრულებლობაზე გავრცელება წარმოუდგენელია. მაგალითისათვის, რომ დავასახელოთ ასეთი შემთხვევა, რომ ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შედეგად საჭირო ხდება საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელება და პარლამენტი ვერ იღებს შესაბამის კანონს, რადგანაც

სათანადო მომხრეთა რაოდენობა მხარს არ უჭერს საკანონმდებლო ინიციატივას. ასეთ შემთხვევაში შეიძლება დადგეს პოლიტიკური პასუხისმგებლობა, მაგრამ არარელევანტური და შეუსაბამო იქნება პარლამენტის წევრების მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა დანაშაულის ჩადენის საფუძველით. ამასთანავე, ამ მუხლის მოქმედება, რომ გავრცელდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე, აუცილებელია ორგანული კანონი შეიცავდეს მსგავს მითითებას. სამართალწარმოების პრაქტიკაც არ მოიძებნება ამ მუხლთან მიმართებით, რომ იგი გავრცელებულიყო საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე. ამიტომაც, ორგანული კანონით განსაზღვრული „სასჯელის“ გამოყენების მექანიზმი რეალურად არ მოქმედებს და საჭიროებს განმარტებასა და დახვეწას, თუ რა ტიპის „სასჯელის“ გამოყენების იდეა ჩადო კანონმდებელმა მასში. ამ მომენტამდე კი საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების საკითხი, საკანონმდებლო მოწესრიგების გარეშე არის დარჩენილი.

მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებათა უმრავლესობა თვითაღსრულებადია და ორგანული კანონიც მოითხოვს, დაუყოვნებლივი აღსრულების უზრუნველყოფას, ამ პროცესში კვლავ იკვეთება მნიშვნელოვანი გამოწვევები, როდესაც საკითხი შეეხება ქონებრივი და სოციალური ხასიათის გადაწყვეტილებების აღსრულებას. (ზოიძე, 2007) საყურადღებოა, რომ პარლამენტი დროულად არ ახორციელებს საკანონმდებლო ცვლილებებს, რათა მოხდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების დაუყოვნებლივი აღსრულება. საკანონმდებლო ორგანოს უმეტესად, წლები სჭირდება რათა სათანადო სტანდარტები აისახოს კანონმდებლობაში ანდა საერთოდ არ მოქმედებს. ვხვდებით ისეთ შემთხვევებსაც, როცა პარლამენტმა კანონმდებლობაში არსებული ხარვეზის აღმოსაფხვრელად არაფერი გააკეთა და არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის მსგავსი შინაარსის შემცველი დებულება მოქმედებაში დატოვა. მსგავსი შემთხვევები კი იწვევს სასამართლოს გადატვირთულობას და ხდება ახალი საკონსტიტუციო სარჩელების საფუძველი. (სასამართლო, წლიური ანგარიში, 2017, 2019, 2020)

„საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-2 პუნქტი ითვალისწინებს სასამართლოს შესაძლებლობას, რომ სასამართლომ გადაწყვეტილებითვე განსაზღვროს უფრო გვიანდელი ვადა არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმის ძალადაკარგულად გამოცხადების შესახებ. ამ ნორმის საფუძველზე სასამართლო აძლევს საკანონმდებლო ორგანოს შესაძლებლობას, რომ შემჭიდროებულ ვადებში მოაგვაროს და აღმოფხვრას საკანონმდებლო ხარვეზი, რათა არ გაჭიანურდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღსრულება. ბოლო პერიოდში გახშირდა შემთხვევები და სასამართლომ დაამკვიდრა პრაქტიკა, რათა ხელი შეეწყოს გადაწყვეტილებათა დროული აღსრულებისათვის და გადაწყვეტილებითვე განსაზღვრავს გვიანდელი ვადის ნორმის ძალადაკარგულად ცნობის თაობაზე. თუმცა, არის შემთხვევები, როცა განსაზღვრული ვადის მიუხედავად საქართველოს პარლამენტმა არ განახორციელა საკანონმდებლო ცვლილებები და ხარვეზი კანონმდებლობაში არ გამოასწორა. მაგალითისათვის აღსანიშნავია, საქმე №2/8/765, სასამართლომ 2018 წლის 7 დეკემბრის გადაწყვეტილებით არაკონსტიტუციურად სცნო, სამოქალაქო სამართალწარმოების პროცესში ზეპირი მოსმენის გარეშე კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების გაუქმების მარეგულირებელი ნორმა და ძალადაკარგულად გამოცხადება გადაავადა 2019 წლის 30 აპრილამდე. თუმცა, პარლამენტმა საკანონმდებლო ცვლილებები მხოლოდ 3 წლის შემდეგ 2021 წელს განახორციელა. (კომიტეტი, 2021). მსგავსი შემთხვევაა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2024 წლის 7 ივნისის №3/2/1400 გადაწყვეტილება საქმეზე „ემზარ კვიციანი, ეთერ ჩხეტიანი-ანსიანი, მაია ანსიანი და იაგორ ანსიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, რომლითაც არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილების ბათილად ცნობისა და საქმისწარმოების განახლების 5 წლიანი ვადის დამდგენი ნორმა. სამწუხაროდ, კანონმდებელს დღემდე არ განუსაზღვრია, ამ შემთხვევებზე სხვა ვადა იმოქმედებს თუ საერთოდ განუსაზღვრელი ვადით ექნება მოქალაქეს შესაძლებლობა მიმართოს სასამართლოს. ნათელია, რომ საკანონმდებლო ორგანოს უმოქმედობა და არაჯეროვანი მოქმედება ქმნის საკანონმდებლო კოლაფსს, რაც დამატებით ახალი საკონსტიტუციო სარჩელების საფუძველი ხდება და ირღვევა ადამიანის კონსტიტუციური უფლებები.

კანონმდებელს დღემდე არ დაურეგულირებია გადამდგარი ნოტარიუსების თანამდებობაზე დანიშვნის საკითხი (გადაწყვეტილება №2/6/1664, 2024) ანდა არ განუხორციელებია საკანონმდებლო ცვლილებები ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში, რომ მოქალაქეებისათვის განჭვრეტადი და გასაგები იყოს, რომ ძალადაკარგულადაა გამოცხადებული 273-ე მუხლით გათვალისწინებული სასამართლოს დადგენილების 10 დღიანი გასაჩივრების ვადა. (გადაწყვეტილება №1/3/1263, 2019). მსგავსი შემთხვევების ჩამონათვალი ამით არ სრულდება, თუმცა, ამ სტატიის მიზნებიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანია შეფასდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს შემდგომი მოქმედებები დააჩქაროს გადაწყვეტილებათა აღსრულება. მოცემულ შემთხვევებში ორგანული კანონის 25-ე მუხლით განსაზღვრული სასჯელის გამოყენების მექანიზმი არ ამოქმედებულა და როგორც ზემოთ ავლნიშნე ვერც ამოქმედდებოდა. სასამართლო მსგავს შემთხვევებს სამართლიანი სასამართლოს უფლების ხელყოფად და განსაკუთრებულ პრობლემად მიიჩნევს, რის შესახებაც ნეგატიურ შეფასებებს აკეთებს წლიურ ანგარიშებში, (სასამართლო, 2019, 2020) რომელსაც შემდგომი სამართლებრივი შედეგები ვერ მოჰყვება.

სასამართლოს კომპეტენციაში არ შედის საკუთარი გადაწყვეტილების აღსრულების განხილვა. საქართველოს ორგანული კანონის მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტის მიხედვით, საკონსტიტუციო სასამართლოს მდივანი არის ის პირი, რომელსაც აკისრია გადაწყვეტილებათა აღსრულების პროცესზე ზედამხედველობის ფუნქცია. იგი იღებს შესაბამის ზომებს აღსრულების მონიტორინგისათვის და ვალდებულია, ყოველთვიურად, სასამართლოს პლენუმს მიაწოდოს ინფორმაცია გადაწყვეტილებათა შესრულების შესახებ. თუმცა, კანონმდებლობით განსაზღვრული არ არის ის კონკრეტული ზომები და საშუალებები, რომელსაც იყენებს მდივანი გადაწყვეტილებათა აღსრულების პროცესის ზედამხედველობისთვის. ამასთან, მისი საქმიანობის შესახებ ანგარიშები გამოქვეყნებული არ არის და სასამართლოსადმი განცხადებით მიმართვის მიუხედავად ეს ინფორმაცია არ გაიცემა. ამ შემთხვევაში, გადაწყვეტილებათა აღსრულების შესახებ ინფორმაცია, ხელმისაწვდომი შეიძლება გახდეს სასამართლოს საქმიანობის შესახებ გამოქვეყნებული ყოველწლიური ანგარიშებით. სამწუხაროდ, 2020 წლის შემდეგ ეს ანგარიშებიც არ არის გამოქვეყნებული და დაინტერესებული პირებისათვის ხელმისაწვდომი.

კომპლექსური საკითხია იმ საკანონმდებლო საფუძვლების მოძიება, რომელთა საფუძველზეც მოქმედებენ საკონსტიტუციო სასამართლოს ადრესატები, რათა უზრუნველყონ გადაწყვეტილებათა აღსრულება. მაგალითად, პარლამენტის შემთხვევაში, გადაწყვეტილებათა აღსრულების გარანტირებისათვის, იურიდიულ საკითხთა კომიტეტი ახორციელებს საკანონმდებლო ინიციატივების მომზადებასა და პარლამენტისათვის წარდგენას. აღნიშნულის შესახებ მონაცემები კი ასახულია კომიტეტის ყოველწლიურ ანგარიშებში. (პარლამენტი, 2022, 2023, 2024) მიუხედავად ამისა, იურიდიულ საკითხთა კომიტეტისა და მისი აპარატის დებულებებში არ მოიძებნება პირდაპირი ჩანაწერი მსგავსი უფლებამოსილების ანდა ვალდებულების შესახებ. (დებულება, 2025)

ამრიგად, ქართულ კანონმდებლობაში არ არსებობს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღსრულების ერთგვაროვანი მექანიზმი. შესაბამისად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ გადაწყვეტილებათა ადრესატებმა უნდა უზრუნველყონ მათი შესრულება საკუთარი უფლებამოსილების ფარგლებში. ნათელია, რომ მსგავსი სამართლებრივი მდგომარეობა ვერ ქმნის სასამართლოს საქმიანობის შედეგების დინამიკაში შენარჩუნებისთვის საკმარისს გარანტიას და არ არის საკმარისი საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების დაუყოვნებლივი აღსრულებისათვის.

5. ესპანეთი - საკონსტიტუციო ტრიბუნალის გადაწყვეტილებათა აღსრულების მოდელი

ესპანეთში საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილება რეგულირებულია კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“. კონსტიტუცია ამომწურავად არ ჩამოთვლის სასამართლოს უფლებამოსილებასა და ფუნქციებს, მაგრამ განსაზღვრავს, რომ სხვა ძირითადი საკითხები გათვალისწინებული უნდა იყოს ორგანულ კანონში (Constitución Española, 1978). „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონი სასამართლოს აცხადებს, როგორც „კონსტიტუციის უზენაეს ინტერპრეტატორს“ და ხელისუფლების ყველა შტოსაგან მოითხოვს მისი გადაწყვეტილებების განუხრელ დაცვას. (Ley Orgánica 2/1979, 1979) სასამართლოს სიტყვებით, ის არის „კონსტიტუციის ინტერპრეტატორი და მცველი“, (Sentencia 78, 1984),

რაც უზრუნველყოფს მის პრიმატს. ზოგადად, მისი გადაწყვეტილებები დამაკმაყოფილებლად სრულდება და მათი აღსრულების ბრძანების საჭიროება ძალიან იშვიათად ჩნდება.

სამართლებრივ საფუძვლებს და გარანტიებს რაც შეეხება, ესპანეთის კონსტიტუციის 164-ე მუხლისა და საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონის 38-ე მუხლის თანახმად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებს აქვთ *erga omnes* ეფექტი და სავალდებულოა ცენტრალური და რეგიონების სასამართლოებისთვის, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლებისთვის. სახელმწიფო ინსტიტუტებს არ შეუძლიათ გადაუხვიონ ან უარი თქვან სასამართლოს გადაწყვეტილებების შესრულებაზე. შესაბამისად, თუ კანონი არაკონსტიტუციურად და ბათილად არის ცნობილი, ის გამოირიცხება სამართლებრივი წესრიგიდან და მისი გამოყენება შეუძლებელია. ხოლო, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლო განმარტავს კანონს, ის უნდა იქნას გამოყენებული მოცემული ინტერპრეტაციის შესაბამისად.

ცენტრალურ ხელისუფლებას და საკანონმდებლო ორგანოს თითქმის არასდროს უცდიათ შეესუსტებინათ საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებები. თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოსა და ხელისუფლების შტოებს შორის დამაბულობა საერთოდ არ წარმოქმნილა. ეს განსაკუთრებით მაშინ ხდება, როდესაც იგი აუქმებს ცენტრალური ანდა რეგიონალური მთავრობების მნიშვნელოვან საკანონმდებლო ინიციატივებს. ზოგიერთ შემთხვევაში, სასამართლომ დელიკატური ტონით, თავისივე გადაწყვეტილებებით შეახსენა ხელისუფლების ყველა შტოს, რომ ისინი ერთგულნი უნდა იყვნენ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების და უნდა უზრუნველყონ არაკონსტიტუციურად მიჩნეული მდგომარეობის თუ საკანონმდებლო ბაზის გამოსწორება. (Sentencia 208, 1999). შედარებით ხშირი იყო უზენაეს და საკონსტიტუციო სასამართლოებს შორის დაპირისპირება. განსაკუთრებით, სამოქალაქო და სისხლის სამართლის პალატებთან, რომლებიც არ ითვალისწინებდნენ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებს ნორმის განმარტებასთან დაკავშირებით, რადგანაც მიიჩნევდნენ, რომ

კანონის ინტერპრეტირება უზენაესი სასამართლოს კომპეტენცია იყო. (Sentencia 115; 186, 2000; 2001).

ზემოაღნიშნული გამოცდილების საფუძველზე, 2007 წელს შეიცვალა საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონი, რათა ნათლად ყოფილიყო მითითებული, რომ არცერთ სასამართლოს არ შეუძლია გადახედოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებებს. შესაბამისად, ორგანული კანონის მე-4 მუხლის მე-2 ნაწილით პირდაპირ განისაზღვრა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები არ შეიძლება განიხილებოდეს სახელმწიფოს არცერთი სასამართლო ორგანოს მიერ. (Ley Organica 10483, 2007).

მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც საფუძლად უდევს ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების უფრო მყარი საკანონმდებლო გარანტიების შექმნას, დაკავშირებულია სასამართლოს უფლებამოსილებასთან იმსჯელოს სახელმწიფოს ტერიტორიულ ორგანიზაციის საკითხის შესახებ და მიიღოს გადაწყვეტილებები ცენტრალური და რეგიონალური ხელისუფლებების კომპეტენციასთან დაკავშირებით. საკონსტიტუციო სასამართლო ზოგადად განიხილებოდა, როგორც ინსტიტუტი, რომელიც მხარს უჭერდა ავტონომიების მდგომარეობას და ხელს უწყობდა მის განვითარებას. გადაწყვეტილებები კი საკმაოდ დაბალანსებული იყო. (Farreres , 2005) თუმცა, ვალენსიისა და კატალონიის სტატუსთან დაკავშირებულმა საქმეებმა სასამართლო დააყენა სახელმწიფოს ტერიტორიულ ორგანიზაციასთან დაკავშირებული პოლიტიკური კონფლიქტის წინა პლანზე. გადაწყვეტილებებმა გამოიწვია სასამართლოს ორ ბლოკად დაყოფა და აკადემიურ თუ პოლიტიკურ წრეებში, ასევე საზოგადოებაში საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ დამოკიდებულების გახლეჩა. (Rodriguez, 2011). ეს ის შემთხვევაა, როცა კატალონიის ხელისუფლებამ, მასშტაბური დემონსტრაციების პარალელურად დაიწყო ესპანეთისგან გამოყოფის პროცესი. მათ შეიმუშავეს საპარლამენტო რეზოლუცია, რომელიც აცხადებდა კატალონიის სუვერენიტეტს და იწყებდა სადამფუძნებლო პროცესს. ჩაატარეს საჯარო კონსულტაცია დამოუკიდებლობის საკითხებზე, შეიმუშავეს, დამოუკიდებლობის დეკლარაცია და მიიღეს სხვადასხვა კანონები თუ რეგულაციები

რეფერენდუმის, თვითგამორკვევის თაობაზე. დასახელებული საკითხები გასაჩივრებული იქნა საკონსტიტუციო სასამართლოში, რომელმაც კატალონიის ხელისუფლების ყველა ინიციატივა არაკონსტიტუციურად და ბათილად ცნო. (Martín, 2011).

დასახელებული უნიკალური შემთხვევების გათვალისწინებით ნათელი გახდა, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებები სათანადოდ არ სრულდებოდა. ამიტომაც, 2015 წლის ოქტომბერში, მხოლოდ მმართველი პარტიის ხმებით, საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანულ კანონში განხორციელდა ცვლილებები და სასამართლოს მიენიჭა მისი გადაწყვეტილებების გაფართოებული აღსრულების უფლებამოსილება. (Ley Orgánica 11160, 2015). ორგანული კანონის 92-ე მუხლი ახლებურად ჩამოყალიბდა და გადაწყვეტილებების ეფექტიანი აღსრულების ამოცანას თავად სასამართლოს აკისრებს. აღნიშნული მუხლის თანახმად:

- სასამართლო უფლებამოსილია გადაწყვეტილებაშივე მიუთითოს აღსრულებაზე პასუხისმგებელი ორგანო და აღსრულების ზომები;
- აღსრულების პროცესში შეუძლია გააუქმოს ნებისმიერი დადგენილება, რომელიც არღვევს მისი იურისდიქციის განხორციელებას;
- თავისი გადაწყვეტილებების ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად, დასაშვებია, სასამართლომ ნებისმიერი ადმინისტრაციული ორგანოსაგან მოითხოვოს დახმარება და სამართლებრივი თანამშრომლობა. სახელმწიფო ორგანოები კი ვალდებული არიან დაუყოვნებლივ და უპირატესობის მინიჭებით დააკმაყოფილონ სასამართლოს მოთხოვნა;
- საინტერესო შესაძლებლობაა, რომ ორგანული კანონი მხარეებს აძლევს შესაძლებლობას შეიტანონ სარჩელი სასამართლოში და მოითხოვონ აღსრულების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღება. ასევე, გადაწყვეტილებების ეფექტური აღსრულების უზრუნველსაყოფად სასამართლოს შესთავაზონ საჭირო აღსრულების ზომები.

ზემოჩამოთვლილი მექანიზმების გარდა კანონმდებელი, გადაწყვეტილებათა შეუსრულებლობის ეჭვის არსებობის შემთხვევაში, ითვალისწინებს გამონაკლის დათქმებს, რომ დამოუკიდებლად ანდა მხარის მოთხოვნით შეუძლია მიმართოს და განსაზღვრულ ვადაში მოითხოვოს ინფორმაციის წარდგენა იმ ორგანოებისა და საჯარო მოხელეებისგან, რომლებსაც ევალებათ გადაწყვეტილების შესრულება. ანგარიშის წარუდგენლობის ან განსაზღვრული ვადის უშედეგოდ გასვლის შემდეგ, თუ სასამართლო დაადგენს, რომ ადგილი აქვს მისი გადაწყვეტილების სრულ დარღვევას ან ნაწილობრივ უგულებელყოფას, მას შეუძლია მიიღოს შემდეგი ზომებიდან რომელიმე:

- სასამართლოს გადაწყვეტილებების სრულ აღსრულებამდე სამი ათასიდან ოცდაათ ათას ევრომდე ჯარიმების დაკისრება ხელისუფლების ორგანოების, საჯარო მოხელეების ან იმ პირებისათვის, რომლებიც არ აღასრულებენ გადაწყვეტილებებს;
- სასამართლოს გადაწყვეტილებების შესრულების უზრუნველსაყოფად საჭირო დროის განმავლობაში შეაჩეროს დარღვევაზე პასუხისმგებელი ადმინისტრაციის ორგანოების ან საჯარო მოხელეების უფლებამოსილება;
- მოამზადოს მოთხოვნები სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესახებ იმ პირებისთვის, ვისთვისაც ეს შეიძლება იყოს შესაფერისი.

ნათელია, რომ ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს აქვს ფართო უფლებამოსილება, რათა მოახდინოს გადაწყვეტილებების დროული აღსრულება. ამავდროულად, ეს მექანიზმები ქმნიან მყარ გარანტიებს და წარმოადგენენ განჭვრეტად სამართლებრივ რეგულირებას. აღნიშნული დათქმები კი უპირობოდ უზრუნველყოფენ სასამართლოს გადაწყვეტილებების განუხრელ შესრულებას.

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების ამ ექსკლუზიურ მოდელთან მიმართებით მნიშვნელოვანია, ისეთი საერთაშორისო შეფასებების მოხსენიება, როგორსაც ვენეციის კომისიის დასკვნა წარმოადგენს. 2017 წლის 10-11 მარტის პლენარულ სხდომაზე მიღებულ დასკვნაში, ჯარიმების დაკისრებისა თუ საჯარო მოხელეების თანამდებობიდან გათავისუფლების საკითხთან მიმართებით,

კომისიამ პრობლემების წარმოშობის რისკები დაინახა. კერძოდ: კომისიამ მიუთითა, რომ არ არის გამორიცხული, აღსრულებაზე უარის თქმის შემთხვევაში პირმა, ასევე, უარი თქვას ჯარიმის გადახდაზე ან უგულებელყოს სამსახურებრივი უფლებამოსილების შეჩერება. ამასთან, გადაწყვეტილებების აღსრულების უფლებამოსილების საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მინიჭება, შესაძლოა უფლებამოსილების გაზრდად იქნას მიჩნეული. თუმცა, გადაწყვეტილების მიღებისა და მისი შედეგების აღსრულების კომპეტენციების გამიჯვნა მთლიანობაში აძლიერებს კონტროლის სისტემას და საკონსტიტუციო სასამართლოს დამოუკიდებლობას. (Commission, 2017). საბოლოოდ კი კომისიამ აღიარა, რომ ამ ტიპის ზომები ლეგიტიმურია და არ ეწინააღმდეგება ევროპულ სტანდარტებს, იმის ფონზე რომ მსგავსი ზოგადი სტანდარტი ევროპაში არ არსებობს. ამასთან, კომისია ყურადღებას ამახვილებს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო აუცილებელია, დარჩეს ნეიტრალური არბიტრის როლში და შეინარჩუნოს მისი ავტორიტეტი.

6. დასკვნები და რეკომენდაციები

ზემოთ განხილული საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების მექანიზმების გაანალიზება და შედარება ზუსტად წარმოაჩენს თუ რამდენად რადიკალური განსხვავებებია სუსტი და ძლიერი გადაწყვეტილებათა შესრულების სამართლებრივ საფუძვლებს შორის. აღსანიშნავია, რომ ორივე ქვეყნის საკონსტიტუციო სასამართლოები აწყდებიან მათი გადაწყვეტილებების აღსრულების შემაფერხებელ პოლიტიკურ თუ პრაქტიკულ ბარიერებს. საქართველოში პარლამენტის უმოქმედობა და დაგვიანებული მოქმედება ხშირად იწვევს გადაწყვეტილებათა შეუსრულებლობას ანდა დაგვიანებით შესრულებას. დასახელებული გარემოება კი არღვევს კონსტიტუციის დებულებებს, იწვევს სასამართლოს გადატვირთულობასა და ზიანს აყენებს სასამართლოს ავტორიტეტს. ესპანეთში, კი ამის საფუძველი ცენტრალურ და რეგიონალურ ხელისუფლებებს შორის არსებული პოლიტიკური დამაბულობაა.

ორივე ქვეყანაში გადაწყვეტილების აღსრულების სამართლებრივი საფუძვლები და მისი გავლენის საკითხი განმტკიცებულია ქვეყნის კონსტიტუციითა და ორგანული კანონით. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები საბოლოოა და სავალდებულოა

ყველასთვის, თუმცა, საქართველოში არ არსებობს გადაწყვეტილებათა აღსრულების ერთიანი სამართლებრივი მექანიზმი. ხოლო, ესპანეთში, ორგანული კანონი მკაფიოდ აყალიბებს გადაწყვეტილებათა შესრულების მარეგულირებელ ნორმებს, რაც განამტკიცებს სასამართლოს როლსა და ავტორიტეტს გადაწყვეტილებათა აღსრულების პროცესში.

აღსრულების მექანიზმთან დაკავშირებით, ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს“ შესახებ ითვალისწინებს სასჯელის დაკისრების ვალდებულებას გადაწყვეტილებათა შეუსრულებლობისათვის. თუმცა, არ განსაზღვრავს სასჯელის გამოყენების ფორმას და სუბიექტს. ეროვნულ კანონმდებლობაში კი ამ პროცესთან დაკავშირებით, არ მოიძებნება ზუსტად შესადარისი ნორმა. ესპანეთში კი, ორგანული კანონი პირდაპირ ჩამოთვლის საკონსტიტუციო სასამართლოს იმ უფლებამოსილებებს, რომელიც გამოიყენება სასამართლოს გადაწყვეტილებათა შეუსრულებლობის შემთხვევაში.

განსხვავებებს ვხვდებით აღსრულების პროცესის გამჭირვალობისა და ინსტიტუციური ზედამხედველობის მიმართულებითაც. საქართველოში, საკონსტიტუციო სასამართლოს მდივანია გადაწყვეტილებათა აღსრულების პროცესის ზედამხედველობაზე პასუხისმგებელი პირი, თუმცა, მისი ანგარიშები სასამართლოს ვებგვერდზე არ ქვეყნდება, ხოლო, განცხადებით მიმართვის მიუხედავად ინფორმაცია ხელისაწვდომი არ არის. ესპანეთში, თავად საკონსტიტუციო სასამართლო ახდენს გადაწყვეტილებათა აღსრულების პროცესის ზედამხედველობას, რომელსაც შეუძლია მოითხოვოს დახმარება ნებისმიერი სახელმწიფო ორგანოსაგან და, რომლებიც დაუყოვნებლივ არიან ვალდებული დაეხმარონ სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების პროცესში. ამასთან, ნებისმიერი სახის ინფორმაცია ოფიციალურ საიტზე სრულყოფილად არის გამოქვეყნებული.

ამრიგად, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღსრულება სავალდებულოა, მაგრამ არ არსებობს გადაწყვეტილებათა აღსრულების ერთიანი, ეფექტური და გამჭირვალე მექანიზმი. ამიტომაც, ვერ ხდება გადაწყვეტილებათა დროული და სრული შესრულება, რაც არღვევს კონსტიტუციით გარანტირებულ უფლებებს და ქმნის სამართლებრივ გაურკვევლობას. გადაწყვეტილებათა აღსრულების ესპანურ მოდელში კი

საკანონმდებლო ბაზა გამოირჩევა მკაფიოდ ფორმულირებული სამართლებრივი რეგულაციებით, რომელიც ითვალისწინებს სასამართლოს მხრიდან მრავალფეროვანი სანქციების გამოყენების შესაძლებლობასა და ინსტიტუციურ მხარდაჭერას ხელისუფლების სხვა შტოებისაგან. ამასთანავე, მნიშვნელოვანია ვენეციის კომისიის შეფასება, რომლის მიხედვითაც გადაწყვეტილების აღსრულების ესპანური მოდელი ლეგიტიმური და შესაფერისია ევროპულ სტანდარტებთან.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლოს გადაწყვეტილებათა აღსრულების პროცესის გაუმჯობესებისათვის, აუცილებელია, ორგანულ კანონში „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ განისაზღვროს მკაფიო და ეფექტური მექანიზმები. მათ შორის, დეტალურად დადგინდეს გადაწყვეტილებათა შეუსრულებლობის შემთხვევაში გამოსაყენებელი პასუხისმგებლობის სახეები, პროცედურები და ამ პროცესის ზედამხედველობაზე უფლებამოსილი ორგანო.

მნიშვნელოვანია, გაუმჯობესდეს საჯარო ანგარიშგების სისტემა და სასამართლოს მდივნის მოხსენებები რეგულარულად გამოქვეყნდეს. შესაძლებელია, გადაწყვეტილების აღსრულებაზე პასუხისმგებელი დამოუკიდებელი ორგანოს შექმნა ან ესპანური მოდელის მსგავსად სასამართლოს უფლებამოსილების გაზრდა ამ მიმართულებით. ვფიქრობ, საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინება განსაკუთრებით ესპანური მოდელის, გაუმჯობესებს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღსრულების პროცესს და განამტკიცებს სასამართლოს ინსტიტუციურ სტატუსს.

ბიბლიოგრაფია

ნორმატიული მასალა

1. საქართველოს კონსტიტუცია. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3sZclcN>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
2. საქართველოს ორგანული კანონი საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <bit.ly/4n78a8x> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
3. საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი“ [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/42E7Jdi>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
4. საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის დებულება [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3VLHueM>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
5. საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის აპარატის დებულება [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3GiQjXM>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
6. Constitución Española. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normativa/Normativa/CONSTITUCION.pdf>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
7. Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normativa/Normativa/LO-TC-TextoConsolidado.pdf>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
8. 10483 LEY ORGÁNICA 6/2007, de 24 de mayo, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/L-OTC-20070524.pdf>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
9. 11160 Ley Orgánica 15/2015, de 16 de octubre, de reforma de la Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional, para la ejecución de las resoluciones del Tribunal Constitucional como garantía del Estado de Derecho. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://www.tribunalconstitucional.es/es/tribunal/normativa/Normativa/L-OTC-20151017.pdf>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].

სასამართლო პრაქტიკა

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2018 წლის 7 დეკემბრის №2/8/765 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე დავით მოწენიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
2. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 18 აპრილის №1/3/1263 გადაწყვეტილება საქმეზე „ირაკლი ხვედელიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
3. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2024 წლის 7 ივნისის №3/2/1400 გადაწყვეტილება საქმეზე „ემზარ კვიციანი, ეთერ ჩხეტიანი-ანსიანი, მაია ანსიანი და იაგორ ანსიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
4. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2024 წლის 24 ოქტომბრის №2/6/1664 გადაწყვეტილება საქმეზე „მარიამ გოგვაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.
5. La Sala Segunda del Tribunal Constitucional Sentencia 78/1984, de 9 de julio. (BOE (Official State Gazzete) number 181, of 30 July 1984). ECLI:ES:TC:1984:78.
6. El Pleno del Tribunal Constitucional Sentencia 208/1999, de 11 de noviembre. BOE (Official State Gazzete) number 300, of 16 December 1999). ECLI:ES:TC:1999:208.
7. La Sala Segunda del Tribunal Constitucional Sentencia 115/2000, de 10 de mayo. (BOE (Official State Gazzete) number 136, of 07 June 2000). ECLI:ES:TC:2000:115.
8. La Sala Segunda del Tribunal Constitucional Sentencia 186/2001, de 17 de septiembre. BOE (Official State Gazzete) number 251, of 19 October 2001). ECLI:ES:TC:2001:186.

სამეცნიერო ლიტერატურა

1. ზოიძე, ბ. (2007). საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში. გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოება GIZ, თბილისი, გვ. 97.
2. Farreres, F. G. (2005). La Contribución del Tribunal Constitucional al Estado Autonómico. Iustel, Madrid, pp. 383-391.
3. Martín, A. G. (2011). La jurisprudència constitucional sobre l'organització territorial de l'Estat autonòmic i bibliografia sobre la incidència d'aquesta jurisprudència. Revista Catalana De Dret Públic, (43). pp. 221-276.

4. Rodriguez, R. P. (2011). La posición del Tribunal Constitucional Español tras su Sentencia 31/2010. Revista Catalana de Dret Públic, (43). pp. 317-341.

ანგარიშები

1. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო. 2017. 2019. 2020. ინფორმაცია საქართველოში კონსტიტუციური კანონიერების თაობაზე წლიური ანგარიში. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/3qhb7KA>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
2. საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის 2021. 2022. 2023. 2024 წლის ანგარიში. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/4izljGO>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].
3. The European Commission for Democracy through Law - Venice Commission. (2017). Opinion 827/2015. [ინტერნეტი] ხელმისაწვდომია: <<https://bit.ly/4qs4Dn9>> [წვდომის თარიღი: 10.10.2025].